

Syyttäjän menettely hovioikeudessa

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerille 9.8.2021 osoittamassaan kantelussa arvostellut Pohjois-Suomen syyttäjääalueen aluesyyttäjä A:n menettelyä asiassa, jossa Oulun kärjäoikeus oli 17.9.2020 (R 20/1746) tuominnut vastaajan syyttäjän esittämän rangaistusvaatimuksen mukaisesti metsästysrikkomuksesta, mutta syyttäjä oli hovioikeudessa luopunut rangaistusvaatimuksestaan ja hovioikeus oli tämän johdosta hylännyt syytteen.

SELVITYS

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on antanut 22.12.2021 päivätyn lausuntonsa, jonka oheen on liitetty aluesyyttäjä A:n selvitys. Käytössäni on ollut myös aluesyyttäjän hovioikeudelle antama vastaus.

Lausunto ja selvitys lähetetään kantelijalle tiedoksi tämän päätöksen ohessa.

RATKAISU

Arviointi

Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikos-oikeudellisen vastuun toteuttamisesta. Lain 10 §:n mukaan jokaisella syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta. Syyttäjä päättää esitutinnan jälkeen syyteharkinnassa, onko todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ja onko kysymyksessä rikos, joka ei ole vanhentunut. Myönteisessä tapauksessa syyte on lähtökohtaisesti nostettava, jollei syyttäjä katso, että asiassa voidaan tehdä harkinnanvarainen syyttämättäjäättämisspätös.

Vaikka syyttäjän tehtävänä onkin valvoa rikosvastuun toteutumista, on tavoitteena oltava oikeudenmukainen ratkaisu. Syyttäjä ei saa esimerkiksi keskittyä yksinomaan syytteen toteen näyttämiseen, vaan hänen on otettava huomioon myös syytetylle edulliset seikat ja todisteet. Yhtenä ilmaisuna syyttäjää velvoittavasta niin sanotusta objektiviteettiperiaatteesta on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; rikosoikeudenkäyntilaki) 1 luvun 13 §:n mukainen syyttäjän oikeus hakea muutosta vastaajan eduksi.

Käsiteltävänä olevassa asiassa Oulun käräjäoikeus on tuominnut vastaajan aluesyyttäjä A:n esittämän toissijaisen rangaistusvaatimuksen mukaisesti metsästysrikkomuksesta. Syytteen mukaan vastaaja oli ampunut rusakkoa vastoin metsästyslaissa asetettua kieltoa ampua lähempänä kuin 150 metrin päässä asutusta rakennuksesta ilman rakennuksen omistajan nimenomaista lupaa. Vastaaja on ampuessaan ollut vajaan 10 metrin päässä lähimmästä asuinrakennuksesta ja muutamien kymmenien metrien päässä toisesta asuinrakennuksesta.

Vastaaja on valittanut tuomiosta. Valituksen johdosta hovioikeudelle antamassaan vastauksessa aluesyyttäjä A on lausunut, että ottaen huomioon käräjäoikeuskäsittelyn jälkeen saatu lisäselvitys, kyseessä on katsottava olleen vastaajan valituksessa esiintuodulla tavalla metsästyslain 84 §:ssä tarkoitettu haavoittuneen eläimen lopettamistilanne ja vastaajan valitus tulee hyväksyä. Rovaniemen hovioikeus on 19.3.2021 (R 20/720) hylännyt syytteen ja vapauttanut vastaajan tuomitusta rangaistusta, koska syyttäjä on luopunut rangaistusvaatimuksestaan ja myöntänyt vastaajan valituksen oikeaksi.

Selvityksessään aluesyyttäjä on todennut hovioikeudelle antamasta vastauksestaan, että uuden selvityksen johdosta asiassa ei hänen mielestään enää ollut todennäköisiä syitä epäillä vastaajaa rikoksesta, joten hän ilmoitti hovioikeudelle, että ”vastaajan valitus tulee hyväksyä eli peruutin syytteen”.

Syytteen peruuttamisesta on säädetty rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 12 §:ssä. Sen mukaan jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee seikka, jonka perusteella syyttäjällä olisi ollut oikeus jättää syyte 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla nostamatta, hän voi peruuttaa syytteensä. Syytteen peruuttamisesta on ilmoitettava siten kuin 9 §:ssä säädetään.

Rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 7 ja 8 §:ssä säädetään niin sanotuista harkinnanvaraisista syyttämättäjättämisperusteista, jotka oikeuttavat jättämään syytteen nostamatta epäilystä rikoksesta tilanteessa, jossa syytteen nostamisen edellytykset sinänsä olisivat olemassa. Rikoslaisissa ja muissa laeissa on myös tiettyjä rikoslajeja koskevia säännöksiä, jotka myös oikeuttavat harkinnanvaraiseen syyttämättä jättämiseen. Esimerkiksi rikoslain 50 luvun 7 §:n nojalla huumausainerikoksen käyttörikoksesta voidaan jättää syyte nostamatta, jos tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon.

Rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 12 §:n säännös koskee sanamuotonsa mukaisesti syytteen peruuttamista ainoastaan harkinnanvaraisilla syyttämättäjättämisperusteilla. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, että syyttäjällä on muussakin tilanteessa oikeus ja myös velvollisuus peruuttaa syyte, jos edellytyksiä sen ajamiselle ei ole.¹ Käsiteltävässä asiassa syyttäjä oli hovioikeudessa arvioinut, että edellytyksiä syytteen ajamiselle ei ollut, koska asiassa ei enää ollut todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan syyttäjä ei voi kuitenkaan peruuttaa syytettään, jos asiassa on jo annettu tuomio. Säännöksen taustalla on se, että mikäli syyttäjä vasta asiaa muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltäessä saisi peruuttaa syytteensä, muutoksenhakutuomioistuimen olisi poistettava alioikeuden ratkaisu. Jotta pelkästään syyttäjän yksipuolinen toiminta ei voisi johtaa tuomioistuimen tuomion poistamiseen, syyttäjä ei voi peruuttaa syytettään sen jälkeen, kun asiassa on annettu tuomio. Ylemmällä tuomioistuimella on tällaisessa tapauksessa mahdollisuus jättää rikosasian vastaaja rangaistukseen tuomitsematta (HE 82/1995 vp s. 41-42).

Selvityksessään aluesyyttäjä on kertonut peruuttaneensa syytteen hovioikeudessa. Kuten apulaisvaltakuntakunnansyyttäjä on lausunnossaan todennut, aluesyyttäjän hovioikeuden valitukseen antama vastaus ei ole ollut lakiin perustuva syytteen peruuttaminen, koska asiassa oli jo annettu käräjäoikeuden tuomio.

¹ Esim. Dan Helenius – Tuula Linna, *Siviili- ja rikosprosessioikeus*. Alma Talent 2021, s. 364; Antti Jokela, *Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu - Oikeudenkäynti II*. Alma Talent 2012, s. 290-291; Matti Tolvanen: ”Syytteen peruuttaminen ja syytteestä luopuminen” teoksessa *Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia Juha Lappalaisen juhla kirja*. Edita 2007, s. 534

Toisaalta, vaikka rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 12 §:n 2 momentin nojalla syyttäjä ei voi peruuttaa syytettä enää asiassa annetun tuomion jälkeen, tästä huolimatta syyttäjällä on oikeus ja velvollisuuskin luopua myös muutoksenhakuvaiheessa ajamasta syytettä, jos hän katsoo, ettei syytteelle ole enää laillisia edellytyksiä. Tätä velvollisuutta osoittaa osaltaan rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 13 §:ssä syyttäjälle annettu mahdollisuus hakea muutosta rikosasian vastaajan eduksi.

Aluesyyttäjän hovioikeudelle antama vastaus siitä, että syyte tulisi näytön puuttumisen johdosta hylätä, ei ole ollut laissa tarkoitettu syytteen peruuttaminen, vaan pikemmin ilmoitus syytteestä ja sen tueksi esitettävistä todisteista luopumisesta. Syytteen peruuttamisesta on erotettava syytteestä *luopuminen*, joka tarkoittaa syyttäjän ilmoitusta siitä, että syyte hänen mielestään olisi hylättävä.²

Laissa säädetyn syytteen peruuttamisen ja syytteestä luopumisen ero on merkityksellinen muun ohella sen vuoksi, että syyttäjän peruutettua syytteen, asian käsittely jää sillensä. Päätös sillensä jättämisestä ei saavuta oikeusvoimaa ja syyttäjällä on siten rajattu oikeus nostaa myöhemmin uusi syyte asiassa. Syytetyn oikeusturvan turvaamiseksi syyttäjä ei voikaan rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan peruuttaa syytettään, jos rikosasian vastaaja sitä vastustaa. Vastaaja voi siis vastustaa syytteen peruuttamista ja hänellä on siis oikeus saada asia aineellisesti tutkituksi tuomioistuimessa. Muihin syihin kuin harkinnanvaraisiin syyttämättä jättämisperusteisiin nojautuvaa syytteen peruuttamista vastaaja ei sen sijaan voi vastustaa. Vastaajalla on rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 15 §:n mukaan oikeus vaatia syytteen hylkäämistä tuomiolla.

Edellä todetulla tavalla syyttäjä voi hovioikeudessa hakea muutosta vastaajan eduksi tai ilmoittaa muuttuneen käsityksensä siitä, että syyte tulisi hylätä ja luopua esittämästä syytteen tueksi todisteita. Aluesyyttäjä A:n menettely hovioikeudessa on siten kuulunut sinänsä syyttäjän toimivaltaan. Huomioni kiinnittyy asiassa kuitenkin syyttäjän esittämiin perusteluihin.

Syyttäjän velvollisuus perustella päätöksensä on johdettavissa perustuslain oikeusturvaa koskevasta 21 §:stä ja sen 2 momentista, jonka mukaan muun muassa oikeus saada perusteltu päätös turvataan lailla. Syyttäjien perusteluvelvollisuutta ohjaavat myös valtakunnansyyttäjän antamat ohjeet sekä rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 6 § 2 momentin säännös, jonka mukaan päätös syyttämättä jättämisestä on perusteltava. Syyttäjällä ei ole sen sijaan velvollisuutta perustella erikseen ratkaisuaan syytteen nostamisesta, sillä syytteen nostamista koskevan ratkaisun sisältö ilmenee haastehakemuksesta ja pääkäsittelyssä syyttäjä esittää suullisesti tarkemmat perustelunsa syytteelle.

² Antti Jokela, *Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu - Oikeudenkäynti II*. Alma Talent 2012, s. 291. Ks. myös Matti Tolvanen: "Syytteen peruuttaminen ja syytteestä luopuminen" teoksessa *Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuuksia Juha Lappalaisen juhla kirja*. Edita 2007, s. 534

Päätös syyttämättä jättämisestä on päätös, jonka syyttäjä tekee ennen kuin asia tulee tuomioistuimessa vireille. Mikäli syyttäjä luopuu kokonaisuudessaan vaatimasta rangaistusta sen jälkeen, kun hän on jo nostanut syytteen ja toimittanut haastehakemuksen kärjäoikeudelle, kysymys on nostetun syytteen peruuttamisesta tai syytteestä luopumisesta. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty osin erilaisia näkökantoja siihen, onko syyttäjän laadittava erillinen päätös syyttämättä jättämisestä peruutus- ja luopumistapauksissa.³ Valtakunnansyyttäjälle osoittamassani lausuntopyynnössä pyysin kiinnittämään huomiota siihen, miten syyttäjien tulisi täyttää perusteluvollisuutensa kyseisenlaisessa tilanteessa, mutta lausunnossa asiaan ei ole otettu kantaa käsiteltävänä olevaa asiaa laajemmin.

Käsiteltävänä olevassa asiassa syyttäjä on luopunut rangaistusvaatimuksestaan hovioikeudelle valitukseen antamassaan vastauksessa. Tilanne on ollut osin samankaltainen kuin syyttäjä olisi hovioikeudessa hakenut muutosta vastaajan eduksi. Valtakunnansyyttäjän antaman ohjeen (VKS 2012:2, Syyttäjän muutoksenhaku hovioikeuteen) mukaan syyttäjän tulee valituksessaan selvästi ja eritellysti yksilöidä ne oikeudelliset tai näytön arviointiin liittyvät syyt, joiden johdosta syyttäjä katsoo, että kärjäoikeuden tuomion lopputulos on virheellinen. Ohjeessa on todettu, että myös syyttäjän hovioikeudelle antaman vastauksen lähtökohtana voi pitää valituskirjelmän rakennetta.

Syyttäjä on hovioikeudelle antamassaan vastauksessa ilmoittanut, että syyte tulisi hylätä ja siten esittänyt, että asiassa ilmenneiden uusien seikkojen johdosta kärjäoikeuden lopputulos on virheellinen. Syyttäjä on katsonut asiassa olennaista olevan sen, että uuden selvityksen perusteella rusakko oli ollut loukkaantunut ennen sen lopettamista.

Kärjäoikeuden tuomiosta ilmenee, että syyttäjä oli myös kärjäoikeudessa tuonut käsityksensä esille, että mikäli vastaajan ampuma rusakko oli ollut haavoittunut, niin menettely oli metsästyslain nojalla oikeutettua. Tuomiosta ilmenee myös, että kärjäoikeus ei ollut hyväksynyt syyttäjän esittämää näkemystä, vaan on todennut, että haavoittunutta eläintä ei saa lopettaa missä tahansa eikä vastaajan rangaistusvastuu lopulta ratkea yksinomaan sen perusteella, onko eläin ollut haavoittunut vai ei.

Aluesyyttäjän hovioikeudelle antamasta vastauksesta ei ilmene hänen oikeudellista arviointiaan siitä, minkä vuoksi lisäselvityksellä rusakon haavoittumisesta on ollut asiassa merkitystä, kun kärjäoikeus oli tuomiossaan nimenomaisesti lausunut, että rangaistusvastuu ei ratkea yksinomaan eläimen haavoittumisen perusteella. Pidän aluesyyttäjän hovioikeudelle antamaa vastausta kerrotun vuoksi puutteellisesti perusteltuna.

³ Matti Tolvanen: "Syytteen peruuttaminen ja syytteestä luopuminen" teoksessa *Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuinta Juha Lappalaisen juhlakirja*. Edita 2007, s. 534. Dan Frände, *Finsk straffprocessrätt*. Edita 2009, s. 204.

Edellä todetusti syyttäjä voi hovioikeudessa hakea muutosta vastaajan eduksi tai ilmoittaa muuttuneen käsityksensä siitä, että syyte tulisi hylätä ja luopua esittämästä syytteen tueksi todisteita. Minulla ei ole aihetta epäillä aluesyyttäjä A:n ylittäneen hänelle kuuluvaa toimi- ja harkintavaltaansa ottaen huomioon syyttäjän itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta. Yhdyn kuitenkin apulaisvaltakunnansyyttäjän lausunnossaan toteamaan siitä, että syyttäjän olisi tullut selostaa tarkemmin perusteita, joilla hän oli päätenyt arvioimaan teon rikosoikeudellisen luonteen uudestaan.

Oikeudellisten ratkaisujen perusteluilla on monia eri tehtäviä.⁴ Perustelut ovat tarpeelliset asianosaisille, mutta tämän lisäksi ratkaisujen perusteleminen mahdollistaa muun ohella ratkaisutoiminnan ulkoisen kontrolloitavuuden. Käsiteltävässä asiassa perustelujen johdosta asianosaisten ja ulkopuolisen tarkastelijan tulisi saada vastaus siihen, miksi syyttäjä on käräjäoikeuden syyksilukevan tuomion jälkeen hovioikeudessa luopunut rangaistusvaatimuksestaan. Perusteluvollisuudella on merkitystä myös syyttäjän oman itsekontrollin kannalta, sillä hän joutuu perusteluissa arvioimaan ratkaisunsa oikeudellista kestävyyttä.

Perustelujen asianmukaisuutta on osin korostanut käsiteltävän asian poikkeuksellisuus, sillä on käsitykseni mukaan hyvin harvinaista, että syyttäjä vaatii käräjäoikeuden syyksilukevan tuomion jälkeen syytettä hylättäväksi näytön puuttumisen vuoksi.⁵ Merkityksellistä on myös se, että syyttäjän oikeudellinen arviointi on ilmennyt ainoastaan hovioikeudelle toimitetusta kirjallisesta vastauksesta. Kyse ei ole ollut esimerkiksi tilanteesta, jossa syyttäjä olisi pääkäsittelyssä asianosaisten läsnäollessa ilmoittanut suullisesti perustelunsa rangaistusvaatimuksesta luopumiselle ja seikat olisi kirjattu pääkäsittelyn pöytäkirjaan.

Käsiteltävänä olevassa asiassa on ollut kyse laadultaan rikoksesta, josta tuomittava rangaistus on ainoastaan sakkorangaistus eikä rikokseen ole liittynyt asianomistajaa. Pidän asiaa kuitenkin periaatteellisesti ja oikeudellisesti merkityksellisenä. Syyttäjällä on laaja ja itsenäinen harkintavalta. Mikäli syyttäjä käräjäoikeuden syyksi lukevan tuomion jälkeen luopuu ajamasta syytettä ratkaisuaan asianmukaisesti perustelematta, niin ulkopuoliset eivät pysty mitenkään varmistamaan ratkaisun asianmukaisuudesta ja muun ohella siitä, että rangaistusvaatimuksesta luopumiseen ei ole vaikuttanut mitkään epäasialliset perusteet. Asianmukaisten perustelujen mahdollistama ulkoinen kontrolli turvaa osaltaan myös syyttäjän omaa oikeusturvaa.

⁴ Ks. kokoavasti Jyrki Virolainen - Petri Martikainen: *Pro & contra. Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä*. Talentum 2003 s. 63-99

⁵ Matti Tolvanen: "Syytteen peruuttaminen ja syytteestä luopuminen" teoksessa *Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuinta Juha Lappalaisen juhlakirja*. Edita 2007, s. 534: "Käytännössä en tiedä esiintyneen tapauksia, joissa syyttäjä olisi vaatinut hovioikeudessa syytettä hylättäväksi siksi, ettei näyttö riitä."

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Saatan aluesyyttäjä A:n tietoon näkemykseni hovioikeudelle annetun vastauksen perustelujen puutteellisuudesta.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki